

Hirurgija je dobila mnogo dijatermokoagulacijom, naročito sa upotrebom električnog noža pri dubokim operacijama kod tkiva bogatog krvnim sudovima, jer ovakav nož sprečava krvavljenje koagulacijom reza. Značajno je da je Tesla prvi konstruisao i elektronski mikroskop.

Interesantno je i od istorijskog značaja, da je Tesla još pre Konrada Rentgena mogao pomoću svojih struja da snima pojedine koštane delove. Tesla je smatrao da je to postizao stvaranjem nepoznatih zrakova, nazivajući ih „X-zracima“. Kad je profesor Rentgen pronašao svoje zrake i kad je njima vršio prve radiografije, Tesla mu je poslao svoje snimke. Rentgen je bio iznenađen njihovom jasnoćom i u odgovoru pitao je Teslu na koji način uspeva da ostvari ovako lepe snimke. Tesla je bio i preteča stvaranja izotopa pomoću svojih struja, koji danas ostvarivani novim metodama igraju veliku ulogu u medicini.

Osim toga postoje i dalekosežne indirektno koristi, koje su na osnovu njegovih pronalazaka u znatnoj meri popravili higijenski i kulturni način života, kao na primer ostvarenim hidroelektričnim centralama pomoću višefaznih motora, ili radom sa njegovim raznim robotima itd., a njegovom radiofonijom i televizijom zblizen je ljudski rod međusobnim upoznavanjem, preko njih i omogućavanjem bolje popularizacije medicine i često brzim traženjem razne hitne medicinske pomoći itd.

Zato je Nikola Tesla postao stvaralac i nove epohe medicine i genijalni darodavac svetu. Zbog toga mu dugujemo trajnu zahvalnost.

LITERATURA

- ¹⁾ O Neill John, *Prodigal Genius* (Nenadmašni genije), New York. Prevedeno 1965.—
²⁾ Božkan S., „Nikola Tesla und sein Werk“, Deutscher Verl. für Jugend und Volk, Leipzig, 1932. — ³⁾ Tesla Nikola, *Electrical World*, Februar 1891, vol. XVII, № 8. — ⁴⁾ Nenadovitch L., Spomenica povodom Tesline 80-te godišnjice, Beograd, 1936. — ⁵⁾ D'Arsonval, *Bull. de la S-té Intern. des Eléctr.*, t. IX, № 87. — ⁶⁾ Marković M., „Lečenje visokofr. strujom“, Beograd, 1932. — ^{6e)} Marković M., *Srp. Arhiv*, 1950, april-maj, Beograd. — ^{6e)} Marković M., *Pravda*, 1. 9. 1939, Beograd. — ⁷⁾ Schlipf E., „Ultrakurzwellen“, *Vergl. Georg Thieme, Leipzig*, 1938. — ⁸⁾ Bordier, „Diathermie“, Edit, Baillière, Paris, 1928. — ⁹⁾ Wend u Z., „Beobacht über die physiol. Einwirk. unipol. hochfrequenz.“ *Verl. Julius Muller, Munchen*, 1929.

NIKOLA TESLA ET SA CONTRIBUTION À LA MÉDECINE

Milan MARKOVIĆ

Nikola Tesla, le génie serbe, né le 10. juillet 1856, à Smilian (Yougoslavie) est l'inventeur phantastique, d'importance enorme et qui avait produit la révolution technique dans le monde entier. Entre autres, Nikola Tesla, a fait les découvertes suivantes:

1. Les courants électriques polyphases et les champs magnétiques tournants-en février 1882.
2. Les courants électriques à haute fréquence et leurs effets physiologiques-en 1890.
3. La radio-technique (la TSF et la radiophonie) — en 1897.

Nikola Tesla a aussi grand mérite pour la médecine, ayant démontré l'utilité de ses courants à haute fréquence en médecine. Ceci avait donné la possibilité au professeur d'Arsonval de réaliser ses expériences et de fonder une nouvelle branche de la médecine, connue sous le nom d'Arsonvalisation, de diathermie et de O. C.

Tesla avait ébloui le monde entier non seulement comme inventeur mais aussi bien par sa personnalité de hautes qualités du génie, d'une âme de poète, pleine d'amour pour toute l'humanité.

Il a passé presque toute sa vie aux Etats Unis où il avait trouvé les meilleures conditions pour ses travaux scientifiques. Il est mort à New York, le 7 janvier 1943.

PRVE SRPKINJE DOKTORI MEDICINE DR DRAGA LJOČIĆ (1855—1926) I DR MARIJA PRITA (1866—1954)

Vera S. GAVRILOVIĆ

U pogledu obrazovanja žena, u Srbiji su dugo vladala patrijarhalna shvatanja. Prvi je ukazao na neophodnost prosvetavanja srpskih žena Dositej Obradović. On je smatrao da nijedan narod ne može da postane kulturni, ako mu žene „ostanu u prostoti i varvarstvu“, jer samo prosvetene majke mogu da vaspitaju svoju decu. Zato je zahtevao da se posebna pažnja posveti obrazovanju žena.

Prva Viša ženska škola u tadašnjoj Srbiji osnovana je u Beogradu 1863. godine, a docnije se osnivaju i druge ženske škole u Kragujevcu, Šapcu, Požarevcu, Nišu, Pirotu i Čačku. Tamo gde nije bilo ženskih škola, roditelji su svoju žensku decu davali u muške škole, gde su to vlasti dozvoljavale.

Već šezdesetih godina prošlog veka, švajcarski univerziteti bili su utočišta studentkinjama iz raznih zemalja, u kojima se obrazovanje žena sprečavalo iz mnogih razloga. Zbog slobodnog i neograničenog prijema na studije, švajcarski medicinski fakulteti, posebno u Cirihu, bili su prvi rasadnici žena lekara. Tako je 1870. godine u Cirihu bilo 40 medicinarke; 1872—63; a 1873—80, od kojih 77 iz Rusije. Prva žena lekar, Mis Morgan, završila je medicinske studije u Cirihu 1863, a prva Srпкиnja lekar, dr Draga Ljočić diplomirala je 1879, takođe u Cirihu.

U ovom radu se osvrćemo na prve dve žene-lekare u obnovljenoj Srbiji, koje su završile medicinske studije u Cirihu. Zbog propisa u našem zakonodavstvu, u to vreme, žene-lekari nisu mogle da rade u državnoj službi, već privatno, a morale su prethodno da polože stručni ispit pred sanitetskom komisijom, određenom od ministra unutrašnjih dela. Komisija je trebala da se uveri da li one imaju „potrebna znanja i sposobnosti da im se dodeli lekarska prakтика u Srbiji“.

Dr DRAGA MILOŠEVIĆ-LJOČIĆ (1855—1926) se rodila u Šapcu. Višu žensku školu završila je u Beogradu, pa zatim nastavlja godinu dana studije na Velikoj školi. Godine 1872. odlazi u Cirih da studira medicinu. Tamo su studirale još 62 strankinje, među kojima nije bilo nijedne Švajcarkinje.

Juna 1876., kada je Srbija objavila rat Turskoj, Draga je kao student medicine, u zvanju sanitetskog poručnika, učestvovala u borbi na Šumatovcu, u službi srpskog vojnog saniteta, kojim je rukovodio dr Vladan Đorđević.

Posle završenih ratova za nezavisnost Srbije (1876—1878), promovisana je za doktora celokupnog lekarstva (za strance) u Cirihu i 1879. dolazi u Srbiju, kao prva žena-lekar.

Dr Draga Ljočić (1855–1926)

Odmah po dolasku u domovinu, podnosi molbu Ministarstvu unutrašnjih dela, 26. januara 1879. za dobijanje prava privatne lekarske prakse. Njena molba glasi:

„Ja sam svršila medicinski fakultet na ciriškom Univerzitetu, i položila doktorat medicine, hirurgije, babičluka i očnih bolesti, što dokazujem priloženom doktorskom diplomom. Na osnovu ovoga, molim Gospodina Ministra unutrašnjih dela, da mi izvoli dati dozvolu, da u Beogradu praktikujem, a ako bi trebalo još kakav uslov da ispunim, molim Gospodina Ministra samo neka narediti izvoli, i to ću ispuniti“.

Onda je određena komisija u sastavu: dr Vladan Đorđević, dr Mladen Janković i dr Đorđe Klinkovski, sa zadatkom da „gcu Dragu ispita teoretično i praktično iz cele medicine i hirurgije, te da se uveri ima li ona potrebna znanja i sposobnosti, da joj se dodeli lekarska praksa u Srbiji“.

U izveštaju komisije podnete Ministru unutrašnjih dela, posle završenog ispita, se kaže:

„Komisija je postavila kandidatu devet teorijskih pitanja i to:

1. Šta je fiziologija, organ, atomi, molekuli, najniži organizmi;
2. Anatomija srca, veći srčani sudovi;

3. Tifus, dizenterija, diferencijalna dijagnoza, terapija stiptika, recepti;
4. Poprečan položaj s ispalom rukom;
5. Bolesti ženskih organa, operacije, način izvođenja;
6. Opijati;
7. Emetika;
8. Otrovi i antidoti;
9. Dijaforetika i njihova upotreba.

Za praktični ispit uveli su ispitivači dr Ljočićevu u bolesničke sobe, i tu je ona postavila dijagnoze kod tri bolesnika: na pneumoniju, plevropneumoniju i flegmonu na ruci; a ujedno je kazala kako bi te bolesti trebalo lečiti“. Komisija je dala veoma povoljno mišljenje o stručnoj spremi kandidatkinje.

Slika 1 Dr Marija Prita, kao studentkinja medicine u Cirihu

U srpsko-bugarskom ratu (1884—1885), na Slivnici, dr Ljočićeva ostaje, kao jedini lekar, da radi u Opštoj državnoj bolnici, Zaraznoj bolnici i Bolnici za ranjenike smeštenoj u Velikoj školi u Beogradu. Za vreme I i II balkanskog rata (1912 g.), kao i I svetskog rata (1914—1918) bila je veoma aktivna. U emigraciji, u Francuskoj (1915—1919) radi neumorno, gde organizuje i slanje paketa srpskim zarobljenicima u nemačkim i mađarskim vojnim logorima.

Posle I svetskog rata uzela je učešće u stvaranju Ženskog lekarskog društva. Osnovala je Materinsko udruženje u Beogradu i u njemu bila lekar i prvi predsednik. Bavila se javnim zdravstvenim radom na polju pedijatrije i prevela sa ruskog knjigu dr Marije Mensene: „Negovanje male dece“. Po predlogu izdavača Čupićeve zadužbine, recenzenti ove knjige su bili: dr Laza Lazarević i dr Laza Dokić. Doktor Ljočić je učestvovala takođe u podizanju ženske bolnice na Dedinju,

u spomen inicijatorke dr Elsi Inglis. Godine 1909. pripređena joj je svečana akademija u čast 30to godišnjice rada.

Pored privatne prakse, radila je dugo godina kao lekar Državnog monopola. Umrla je 6. novembra 1926. godine u Beogradu.

Dr **MARIJA VUČETIĆ-PRITA** (1866—1954) se rodila u uglednoj pančevačkoj porodici. Osnovnu školu je završila u Pančevu, ali se nije mogla upisati u gimnaziju ni u Pančevu, niti u Novom Sadu i Sremskim Karlovcima, jer ove škole nisu mogle da pohađaju ženska deca. Čuvši za Dragu Ljočić, tada studenta medicine u Cirihi, Marija joj se obrati za savet. Ova je uputila da se obrati direktno ženskoj gimnaziji u Cirihi, sa molbom da tamo pohađa gimnaziju, kao ostale

Slika 2 Diploma dr Marije Prite sa Medicinskog fakulteta Ciriškog univerziteta 26. jula 1893. god.

Švajcarkinje. U to doba, i u Cirihi ženska deca nisu mogla da pohađaju pune gimnazije. Međutim, za njih je postojala Viša ženska gimanzija sa četiri razreda, u koju se dolazilo posle „sekundarne škole“ (devetogodišnje školovanje: 6 razreda

osnovne i 3 razreda sekundarne). Na Marijinu veliku radost iz Ciriha je stigao pozitivan odgovor i ona je krenula na put sa svojom majkom. Kada su stigle u Beč bile su obaveštene da u Cirihi vlada teška epidemija tifusa, te zato odlože put za nekoliko nedelja.

U određeno vreme stigao je poziv od direktora ciriške škole sa obaveštenjem da je opasnost prošla, i Marija odmah krene na put. U Cirihi je primljena izvanredno srdačno, gde su joj, osim škole i smeštaja, bili obezbeđeni posebni časovi klasičnih jezika, latinskog i grčkog, koje joj je davao lično čuveni profesor univerziteta dr Štajner i to besplatno. Njegova kuća, u to vreme jedna od najuglednijih u Cirihi, širom je bila otvorena mladoj Srkinji, koja toliko želi da studira medicinu. Ova neograničena predusretljivost čuvenog lingviste, bila je rezultat njegovog rada kao iskrenog zaštitnika ženskog napretka. Njegova supruga je bila čuveni matematičar i prva žena sa fakultetskom spremom u svetu. Marija je za sve ovo uzvraćala svojim izvanrednim radom i uvek odličnim uspehom, tako da je 1887. položila maturski ispit, koji se tada polagao na Univerzitetu i upisla se, kao i svaki Švajcarac, na Medicinski fakultet Ciriškog univerziteta. Ispite je polagala redovno i to sa odličnim uspehom, tako da je studije završila na vreme i položila državni ispit. Zatim je spremala doktorat, koji je odlično obradila i odbranila. Doktorat je spremala za vreme poslednjih semestara, jer bez njega bi mogla vršiti lekarsku praksu samo u Švajcarskoj, a ona je želela da se vrati u domovinu i da svome narodu posveti svoje znanje i rad.

Avgusta 1893. dolazi u Pančevo i udaje se za dr Nikolu Vučetića, koji je zatim morao iz Sremske Mitrovice da pređe u Šabac, jer u to vreme u Ugarskoj žena-lekar nije mogla da radi kao lekar. Tako je u šabačkoj bolnici Marija odmah dobila mesto lekara zajedno sa svojim suprugom dr Vučetićem. Upravnik bolnice je bio dr Spiridonović. Doček u Šapcu bio je neviden, jer to je bio jedinstveni bračni doktorski par na Slovenskom jugu. Tada je u Beogradu radila jedina Srkinja lekar dr Draga Ljočić (čiji suprug nije bio lekar).

Uvek neizmerno blaga, trudila se da svakoga razume, da svakome pomogne. Iako veoma zauzeta svojim lekarskim pozivom, pisala je i u „Srpskom arhivu za celokupno lekarstvo“, kao i u kalendarima (Pančevačkom, Zagrebačkom, Novosadskom).

Slika 3 Dr Marija i dr Nikola Vučetić, za vreme I svetskog rata, 1914 godine, u Kragujevcu

Godine 1896. prelazi sa suprugom u Beograd, pošto su prethodno proveli nekoliko meseci na bečkim klinikama, gde je rodila i ćerku Jelicu (kasnije doktora medicine). U Beogradu je vršila privatnu praksu, a radila dobrovoljno u opštinskoj ambulanti, Materinskom udruženju i Domu učenica.

Za vreme I i II balkanskog rata ostaje u Beogradu, gde zamenjuje svoga supruga na dužnosti i obavlja svoju. Početkom I svetskog rata odlazi u Niš i stavlja se na raspoloženje Ministarstvu vojnom tj. šefu Sanitetske službe dr Simi Karnoviću, koji je odmah upućuje na rad u Kragujevac, u rezervnu bolnicu (XI i XII puka), koju je opremio njen suprug dr Nikola Vučetić. Tu rade oboje sa hirurgom dr Sondermajerom, potpomognuti našim dobrovoljnim bolničarkama, grupom engleskih i švajcarskih bolničarki, na čelu sa gospođicom Štrucenger, koja je došla da pomogne srpskom narodu, i kao dopisnik švajcarske štampe i kao bolničarka. Osim njih radilo je i nekoliko medicinara.

Slika 4 Poslednji snimak dr Marije Vučetić - Prite neposredno pred smrt, 1954. god.

Devetnaestog novembra 1915. bolnica je evakuisana u Niš, gde usled nedostatka odgovarajuće zgrade, adaptiraju zgradu kaznenog zavoda u IX rezervnu bolnicu, sa 1200 postelja, 2 operacione sale, kupatilom, kancelarijom, dezinfekcionom peći i kuhinjama sa 13 ognjišta.) U toku najintenzivnijeg rada dr Nikola oboleva od trbušnog tifusa, tako da teret cele bolnice ostaje na plećima dr Marije, koja uspeva da srećno obavi celokupan posao. Po ozdravljenju dr Nikole, nastavljaju zajednički rad oko zbrinjavanja velikog broja teških ranjenika. U jesen 1915. stiže naređenje da se bolnica evakuiše prema Prištini, a docnije i naredba o pokretu prema Prokuplju. Kada su stigli do Prizrena, došlo je naređenje da se bolnica rasformira.

Posle povlačenja kroz Albaniju, koje je bilo veoma naporno, dr Marija odlazi sa suprugom u Italiju, a odat.e u Švajcarsku, gde im je starija kći studirala medicinu. Odmah po dolasku obraća se Ciriškom univerzitetu za prepis diplome i savezničkoj

vlasti u Bernu, i dobija dozvolu na privatnu lekarsku praksu, koju obavlja u Lozani, a istovremeno se brine o srpskoj deci (čiji broj nije bio mali) smeštenoj po švajcarskim porodicama. U Lozani ostaje do leta 1918. kada odlazi svome suprugu u Francusku, u Tulon, gde je dr Vučetić bio na vojnoj dužnosti, i radi kao lekar u invalidskom tulonskom odredu. U domovinu se vratila 19. jula 1919., kao pratilac invalidskog odreda. Do 1922. je radila u I armijskoj bolnici tj. do svoga demobilisanja. Do kraja života obavljala je privatnu lekarsku praksu u Beogradu.

Doktor Vučetić se bavila i javnim zdravstvenim radom. Veliki je bio njen doprinos u podizanju Memorijal bolnice dr Elsi Inglis (sadašnje Železničke bolnice na Dedinju). U internacionalnom društvu žena lekara bila je predstavnik društva beogradskih žena lekara, kao i član osnivač Ženske stranke.

Svoj lekarski poziv aktivno je obavljala do 19. avgusta 1954., kada se završio toliko plodan, dug i lep život — dr Marije Vučetić-Prite, druge žene lekara — Srpkinje.

Iako je broj zaslužnih Srpkinja-doktora medicine veliki, ovaj rad prikazuje samo prve dve, dok će ostale biti obuhvaćene daljim već započetim istraživanjima.

U obnovljenoj Srbiji, Beograd je bio istaknuti kulturni i politički centar. Iz njega izlaze redovi prosvetnih, kulturnih i nacionalnih radnica, čije su zasluge velike, ali o kojima se, nažalost, malo zna. O njima su mnogo više pisale strankinje, nego mi sami. To je upravo navelo autora ovih redova da počne da se bavi istorijom kulturnog razvitika i rada srpske žene u sanitetskoj službi do 1918. godine.

Njihovom jatu svakako prethodi neustrašiva dr Draga Ljočić-Milošević, prva Srpkinja doktor medicine, koja se pojavljuje na Velikoj školi u Beogradu, čitavih 15 godina pre prvih redovnih studentkinja. U ono doba to je bio pravi podvig, ne samo u patrijarhalnom Beogradu, već i na samoj Velikoj školi, u koju se upisala 1871. Za ovo je dovoljan dokaz sama činjenica da su je profesori morali dovesti na časove u slušaonicu i izvoditi iz nje, kako bi je sačuvali od neprijatnih primedbi njenih muških kolega. Zbog toga je morala da nastavi studije u Cirihu.

Za njom odlaze na medicinske studije u inostranstvo mnoge Srpkinje — u Cirih, Petrovgrad, Heidelberg, Tübingen, Beč, a početkom XX veka Ženeva privlači najveći broj naših žena.

Ovaj prilog potiče iz zahvalnosti prema požrtvovanom radu dr Drage Ljočić-Milošević i dr Marije Vučetić-Prite. To isto osećanje nas obavezuje da nastavimo započeta istraživanja u osvetljavanju likova srpskih žena-lekara, čiji ude u istoriji naše zdravstvene kulture nije mali.

IZVORI I BIBLIOGRAFIJA

¹⁾ Istorijski arhiv Beograd, Spisi lekarske komore u Beogradu, Lekarska komora za Srbiju, Vojvodinu i Srem, br. dosijea, Beograd, 1093/30. 8. 1924, i n. br. 101/6. — ²⁾ V. Stanojević, Istorija srpskog vojnog saniteta; Naše ratno sanitetsko iskustvo, Beograd, 1925. — J. Lazarević, Engleskinje u srpskom narodu, Beogradsko žensko društvo, Beograd, 1929. — ³⁾ „Vardar“, Kola srpskih sestara, brojevi od 1907. do 1914. godine; Beograd. — ⁴⁾ Ilustrovana ratna kronika za godinu 1912—1913, sveske 1—50; Novi Sad, 1913. — ⁵⁾ Ilustrovana ratna kronika, časopis o događajima Balkanskog rata, sveske 1—25, Beograd, 1913. — ⁶⁾ Porodična arhiva dr Marije Vučetić-Prite, Beograd.

I ovoga puta zahvaljujem kćeri dr Marije Vučetić-Prite — dr Jelici Vučetić-Godevac i unuku prof. dr Predragu Neškoviću, na podacima, dokumentima i fotografijama koje su mi stavili na raspolaganje.

FIRST TWO SERBIAN WOMEN DOCTORS OF MEDICINE

Vera GAVRILOVIĆ,

In Serbia, the old fashioned patriarchal notions, as far as the education of women was concerned, were a governing factor for a very long time. Dositej Obradović was the first to point to the necessity of education for Serbian women. He believed that no nation can strive to become a cultural nation if „their women remain in the darkness of commonness and barbarity“. Therefore, he demanded that special attention be extended to the education of women.

In this paper, the author deals with the first two women physicians in liberated Serbia, who completed their medical studies in Zurich, Switzerland. Because of government regulations, woman-doctors at that time could not hold jobs in Serbian state service, but could only work on their own.

Dr Draga Milošević-Ljočić (1855—1926) was born in Šabac, in West of Serbia. She finished the High School for Girls in Belgrade, and went on to study medicine in Zurich, where she obtained her degree of „doctor of medicine, surgery and midwifery (obstetrics), and eye diseases“.

In June 1876, when Serbia became engaged in war with Turkey, she took part as a student of medicine in the battle of Šumatovac, serving as a lieutenant of the medical corps of the Serbian Army.

After the end of the wars that Serbia waged for her independence (1876—1878), Dr Ljočić was very active.

She devoted much effort to the organization of the Society of Women Doctors. She set up a Mothers' Association in Belgrade, where she was both the physician and the first chairman.

Dr Marija Vučetić-Prita (1866—1954) was born in a well known family at Pančevo, near Belgrade, where she went to school. She obtained her secondary education in Zurich, Switzerland, where she completed also her medical studies, since, at that time, being a girl, she could not either go to a high school or study medicine in Serbia herself.

In 1893 she began to work as a doctor in a hospital at Šabac. She wrote a number of articles for the *Srpski arhiv za celokupno lekarstvo* (the Serbian Archives for Medicine), as well as for medical annuals (Pančevo, Zagreb, Novi Sad).

During the First World War she worked as a doctor in a reserve hospital in Kragujevac then to Priština in 1915, and finally to Prokuplje where the hospital was dissolved.

After retreating with the Serbian Army through Albania, Dr Prita reached Italy, wherefrom she went to Switzerland, where she worked as a doctor in Lausanne. In the summer of 1918, Dr. Prita went to Toulon, France, where she worked as a doctor of the Toulon Detachment of Disabled Soldiers. She returned to her native land in 1919.

She accomplished an immense job in public health services. She helped very much to build the *Dr Elsie Inglis Memorial Hospital* in Belgrade. In the International Society of Women Doctors she worked as the representative of the Belgrade Society of Women Doctors. She was also a founder of the Women's Party. She died in active duty as a very old woman.

SOCIO-PSIHOLOŠKI MOMENTI VEZANI ZA KORIŠĆENJE LEKOVITIH IZVORA

Srebrica KNEŽEVIĆ

Lekovitim izvorima ili banjama narod smatra sva ona mesta za koja tradicija navodi da pogoduju očuvanju zdravlja ili izlečenju bolesti, bez obzira na stepen njihove stvarne vrednosti i konfora.

Prirodne osobine od najdavnijih vremena privlačile su ljude da se kraj nekih zadržavaju, koriste ih, čuvaju i izgrađuju.

Retrospektivno sagledan istorijat prirodnih lečilišta ukazuje na sociopsihološke momente kao odlučujuće u nastanku i formiranju banja, jer, banje se formiraju u društvu. Istorijat njihov vezan je za početak kolektivnog korišćenja, pa je, prema tome, društvena sredina neophodan uslov za nastanak i razvoj lečilišta.

METODA RADA

Kako je vremena bilo prilično, a da bi osnovna koncepcija mogla da bude zadovoljena bilo je potrebno pored terenskih istraživanja u narodu proučiti i podatke iz literature. Terenska istraživanja u ovom vremenskom periodu obavili smo u Pečkoj banji jer smo po prirodni svoga posla na Filozofskom fakultetu u Beogradu uključeni u kolektivno proučavanje kulture Metohije koje već nekoliko godina sistematski i planski sprovodi ovaj Fakultet.

Isto tako veoma je bilo korisno i prikupljanje podataka na mestu nastanka jednog narodnog lečilišta poznatog u narodu pod imenom „Bivoljska banja“ koje smo u dva maha 1966. godine obavili. Sem toga, naši podaci i boravak u nekim našim banjama (Arandelovačka, Donja Badanja, Ilidža kraj Sarajeva, Josanička banja, na lekovitim izvorima u Kaluderici, Koreniti, Kiseljaku kod Bijelog Polja, Koviljači, Katlanovskoj banji, Obrenovačkoj banji, Niškoj banji, Ribarskoj banji, Rusandi kod Malenaca, Rogaškoj Slatini, Sijarinskoj banji, Toplicama na Bledu, Višnjičkoj banji kraj Beograda, Vranjskoj i Vrnjačkoj banji) doprineli su da dođemo do sledećih zaključaka. Ipak grada bi bila daleko sistematičnija da je bilo materijalnih sredstava i mogućnosti da se ovim etnološkim problemima bavimo detaljno bar u svim većim lečilištima. Stoga smatramo da ovim radom nisu nikako sva pitanja iscrpena i da pored komparacije sa postojećom literaturom još uvek bi se na ovom polju moglo raditi i dolaziti verovatno i do zanimljivijih rezultata.

OSNOVNE KONCEPCIJE

Kako smo već u uvodu naglasili, polazeći od činjenice da su društveni činioci odlučujući za nastanak i razvoj prirodnih lečilišta, nastojali smo da proučimo